

Servet-i Fünûn Edebiyatının Matbuata Aksî: Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi

Reflections of Servet-i Funun Literature in the Press: the Edebiyat-ı Cedide Library

Ali Sait Yağar¹

¹Arş. Gör. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.S.Y. 0000-0002-0364-1108

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ali Sait Yağar,
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: aisaityagar@gmail.com

Başvuru/Submitted: 31.01.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 10.05.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 18.05.2022

Kabul/Accepted: 18.05.2022

Atf/Citation:

Yağar, A.S. (2022). Servet-i Fünûn edebiyatının matbuata aksî: Edebiyat-ı cedîde kütüphanesi. *TUDED*, 62(1), 195–214.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2022-1065614>

ÖZET

Servet-i Fünûn edebiyatı getirmiş olduğu yenilikler ve atlamış olduğu merhalelerle edebiyat tarihimizin üzerinde en çok durulan dönemlerinden birini teşkil eder. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi, bu edebiyata mensup isimlerin matbu eserlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir kitap serisini temsil etmektedir. Bu kitap serisi Servet-i Fünûn neslinin dünya görüşünü, hayat ve sanattan beklentilerini, estetik duyuş ve düşünüş şekillerini matbuat düzeyinde görebileceğimiz bir bütünlük taşımaktadır. Serinin bir diğer önemli tarafı ise dönemin sosyal-siyasal şartları hakkında önemli ipuçları sunmasıdır. Bahsi geçen seri altında yayımlanan kitapların tertip edilmiş şekillerinde takip edilen yollar, aynı yıllarda icra edilen sansür uygulamaları ve devrin padişahı II. Abdülhamid ile doğrudan ilişkilidir. 1899'dan 1915'e uzanan 16 yıllık süreçte aynı seri altında 35 kitap yayımlanmıştır. Makalede bu serinin ortaya çıkış serüveni, seri içinde hangi yazarlara ait hangi eserlerin neşredildiği, neşredilen bu eserlerin özellikleri ve serinin kendi dönemi ile olan ilişkisi incelenmiştir. Seri, kendi dönemin şartları ile paralellikler taşımasının yanında günümüz edebiyat sosyolojisi dinamiklerinden de izler taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Servet-i Fünûn, Edebiyat-ı Cedîde, II. Abdülhamid, Sansür, Ön söz

ABSTRACT

Servet-i Fünûn literature represents one of the most celebrated periods in Turkish literary history, both for the innovations it introduced and the stages it skipped. The Edebiyat-ı Cedide Library constituted a book series that assembled printed works by prominent authors of the Servet-i Fünûn literary circle. This series has a unity of purpose that clearly presents the worldview, expectations from life and art, aesthetic perceptions, and thinking of the Servet-i Fünûn generation at the level of the press. Significantly, the series also offers important clues about the social and political conditions of the period. The practices surrounding the publication of the books in this series directly reflect the pattern of censorship during these same years and the Sultan of this period, Abdülhamid II. Over the 16 years from 1899 to 1915, 35 individual volumes in the series were published. In this article, the origin of this series, the titles and authors of individual works, the characteristics of the published volumes, and the relationship of the series with its own period will be examined. As will be seen, the series bears traces of the dynamics of today's sociology of literature, but also has parallels with conditions at the time of its publication.

Keywords: Servet-i Fünûn, Edebiyat-ı Cedîde, Abdülhamid II, Censorship, Preface

EXTENDED ABSTRACT

The Edebiyat-ı Cedide Library constitutes a series of 35 books, published over 16 years from 1899 to 1915. These books share common features in terms of their physical characteristics, meticulous detail, and the absence of a foreword. One significant misconception about the Edebiyat-ı Cedide Library is that, in bibliographical references to the individual works, it is often treated as a publisher or publishing house. In fact, the individual volumes were printed by various different publishing houses. “Library of Edebiyat-ı Cedide” is the name given to the series of books published only under the same roof.

As he noted in his memoirs, Hüseyin Cahit Yalçın conceived of the series and was the author of the first volume. It is also recorded that Hüseyin Cahit gave the income he earned from the sale of this first book to Tevfik Fikret. Tevfik Fikret in turn published the second book of the series with this money, and the initial economic challenges face by the series were overcome with solidarity.

All of the authors who contributed to the series belonged to the Servet-i Fünun generation. These authors were: Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil, Safveti Ziya, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Sahir Erozan, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Suat Yalçın, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Siret Özsever, Ahmet Şuayb, and Ahmet Hikmet Muftuoğlu. The book series, produced by a highly diverse group of authors, displayed equal diversity in terms of literary genre. Thus, the series included novels, stories, poems, prose poetry, theater, travel writing, and literary criticism.

The series consists of 35 works, 11 of which were published between 1899 and 1901 and the remaining 24 after 1908. No works were published in the intervening period of about eight years, as a direct consequence of contemporary socio-political conditions. The period from 1901 to 1908 is considered the most barren of the last two centuries of Turkish literature history.

The books published as part of the Edebiyat-ı Cedide Library have some common features. First, every book has a red cover, on which was written information such as the author, the title, and the year and place of publication, all in white ink. The books’ covers thus took on a red-white appearance resembling a flag. Another common feature of the books in the series is the absence of a preface, apart from a few exceptions written after 1908. Both features are directly related to the Sultan and the official censorship of the period. Writers of the Servet-i Fünun generation, who risked being caught on the radar of the censors by omitting a foreword and failing to “thank” or “pray” to the Sultan of the period, hoped to compensate for this deficiency by creating a cover that recalled the flag.

Another common feature of the Edebiyat-ı Cedide Library is paper quality. The Servet-i Fünun generation, who sought to save their books from clutter, size differences, and inferior paper quality and to achieve a print quality comparable to that in Europe, achieved a high standard in this regard.

An essential feature of the Edebiyat-ı Cedide Library is its publication in chronological order. The books in the series have an organic integrity in that they advertise each other consistently. Reminding the press of the previously published volumes in the series on the inside cover and announcing those expected for future publication closely resembles the practices of modern publishing houses. Today, when a novel is published, a list of other books by the same author and published by the same publishing house is typically provided on the inside cover, often including the number of editions that has been reached. Thus, the practices used in publishing the Edebiyat-ı Cedide Library were a prototype for the dynamics of today's sociology of literature.

GİRİŞ

Basım-yayın tarihi Yeni Türk Edebiyatı çalışmalarının önemli bir tarafını oluşturmaktadır. 18. yüzyılda kurulan matbaanın zaman içerisinde gelişim göstermesi, 19. yüzyılda süreli yayınların hazırladığı zeminde bir efkâr-ı umûmiyenin doğuşu, matbu eser sayısındaki artış vs. gibi ayrıntılar modern Türk edebiyatının gelişim sürecinde meydana gelen mühim gelişmelerdir. Bu makalede matbuat tarihimizin dikkat çeken teşebbüslerinden biri olan, edebiyat tarihimiz için katkı sağlayacak anekdotlar barındırdığını düşündüğümüz, günümüz edebiyat sosyolojisi dinamiklerinden izler taşıyan bir kitap serisinin ortaya çıkışı, özellikleri ve kendi dönemi ile olan ilişkisi incelenecektir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin Doğuşu

“Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi”, bir kitap serisini temsil etmektedir. Edebiyat tarihimizde Servet-i Fünûn dönemi (1896-1901) olarak adlandırılan yıllarda başlayıp II. Meşrutiyet yıllarına kadar devam eden bir süreçte aynı seri altında 35 kitap yayımlanmıştır. Bu kitaplar gerek titiz ayrıntılarla donatılan şekil özellikleri gerekse ön söz yazılmaması gibi detaylarıyla ortak özellikler taşımaktadırlar. Serinin bütünlük teşkil edecek şekilde süreklilik göstererek yayın hayatına devam etmesi ise Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'ne bir ehemmiyet kazandırmış, bu serinin edebiyat tarihinde kendine müstesna bir yer edinmesini sağlamıştır.

Seriyle ilgili oluşabilecek önemli yanlışlardan biri, söz konusu seriye ait eserlerin künye bilgileri verilirken Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin yayıncı kuruluş veya yayınevi olarak telakki edilmesine müsait bir görünüm arz etmesidir.¹ İleride gösterileceği üzere bu dizide yer alan kitaplar yaklaşık 16 yıllık bir süreç içerisinde muhtelif yayınevleri tarafından muhtelif matbaalarda basılmıştır. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi, yalnızca aynı çatı altında yayımlanan kitapların oluşturduğu seriye verilen addır. Bu serinin ayrıntılarına geçmeden önce “Edebiyat-ı Cedîde” ismi üzerinde durmak gerekmektedir.

İsmlendirme meselesi, edebiyat tarihi çalışmalarında dönemler tasnif edilirken üzerinde ittifak sağlanamayan hususlardan biridir. 19. yüzyılın ortalarından günümüze kadar gelen süreç için “batılılaşma devri”, “yenileşme devri”, “arayışlar devri”, “Tanzimat”, “Tanzimat sonrası”, “Meşrutiyet dönemi”, “millî edebiyat”, “modern edebiyat” vs. gibi farklı adlandırmalar yapılmıştır.² Esasında bu ve benzeri isimler söz konusu dönemlerde eser veren yazarlar tarafından kullanılmayan, daha sonraları araştırmacılar tarafından teklif edilen tabirlerdir. Edebiyat-ı Cedîde ise ilgili dönemlerde yazarların kullandığı bir ifadedir. III. Selim döneminde yapılan ıslahat çalışmalarına alem olan, yeni düzen çalışmaları kapsamında kurulan orduya ismini veren Nizâm-ı Cedîd'i çağrıştıran bu tabir “yeni edebiyat” veya “yeniliğin edebiyatı” gibi anlamları ihtiva etmektedir. Her dönem kendi içinde bir önceki döneme göre “yeni” olabileceğinden esasında bu tabirin tek bir dönemin tekelinde olmaması icap eder. Nitekim bugün edebiyat

1 Çeşitli kütüphane kataloglarında yazar, eser, yıl ve yer bilgisinden sonra “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi” ibaresinin yer alması, böyle bir yanlışlığa zemin hazırlar.

2 Ömer Faruk Akün'ün ismlendirme meselesini ele alan makalesi için bkz. (Akün, 1977, s. 22-39.)

tarihlerinde hem Tanzimat Edebiyatı olarak adlandırdığımız döneme ait yazarlar hem de Servet-i Fünûncular bu tabiri kullanmışlardır. Halit Ziya Uşaklıgil, hatıralarında bu ifadenin önce Tanzimatçılar daha sonra Servet-i Fünûncular tarafından kullanılışından bahsetmektedir:

Edebiyat-ı Cedîde? Bu isim de nereden çıkmıştı. Bunu hiçbir zaman layıkıyla izah edemedim. Bu bir istihzadan çıkmıştı. Edebiyat-ı Cedîde, sonraları edebiyat tarihiyle iştigal edenlerin Tanzimat Edebiyatı dedikleri Şinasi ve Namık Kemal mektebinin unvanı idi ve Recaizâde ile Abdülhak Hâmid’in yürüttükleri hareket-i edebiyeye izafe edilmişti. Güya yeniliğe bir kat’î had tayin edilebilirmiş, artık o Edebiyat-ı Cedîde’den sonra başka bir tecedüt hareketine mesağ yokmuş gibi yine ondan inşa eden, onun ancak tersim ettiği bir geniş yola korkusuzca dalan zümreye gülünç bir unvan vermek istendi. Kim bilir hangi muhalif tarafından ortaya “Yeni Edebiyat-ı Cedîde” alayı fırlatıldı ve artık bunu bütün muhalifler dillerine doladılar. Yeni Edebiyat-ı Cedîde dediler, yere attılar, Yeni Edebiyat-ı Cedîde dediler, kollarından tutup kaldırdılar, yine attılar ve bu atış kaldırış arasında yeni sıfatı kendiliğinden düştü, ortada bir Edebiyat-ı Cedîde kaldı, bu unvanı onun bânileri addedilenler de kabul ettiler ve öylece bütün varlığında zamanın gelecek yeniliklerine pek tabii bir tekâmül nazarıyla bakan Edebiyat-ı Cedîde bu unvanla kısa, fakat dolgun ömrünü yaşadı (Uşaklıgil, 2021, s. 372).

Önce Tanzimatçılar daha sonra Servet-i Fünûncular tarafından kullanılan “Edebiyat-ı Cedîde” ifadesi, bahis konusu ettiğimiz seri kitaplara da ismini vermiştir.

Hatıralarından öğrendiğimiz kadarıyla bu serinin fikir babası Hüseyin Cahit Yalçın’dır. Yalçın, kâğıt kalitesi, kapağı, tertibi gibi detaylarıyla Avrupa’daki kitapları andıran bir seri çıkarma fikrinin oluşumunu, bu fikri yazar arkadaşlarıyla paylaşma sürecini şu şekilde izah eder:

Servet-i Fünûn yayımları ilerledikçe epeyce bir zenginlik göstermeye başlamıştı. İçimde pek tatlı ve pek güçlü bir istek canlandı: “Edebiyat-ı Cedîde” kitaplığı adı altında bir yayın dizisi düzenlemek: Tıpkı Avrupa basınında gördüğümüz gibi. Bu kitaplığın kılığı kıyafeti de Avrupalı olacaktı. Çünkü bizim kitaplarımız hiçbir zaman dağınıklıktan kurtulamamıştır. Zamkla hafifçe yapıştırarak satılığa çıkarırız. Daha okuyup bitirmeden parça parça dağılır. Kâğıtların cinsini de ne yapar yapar kendimize göre seçeriz. Avrupa kitaplarına burasını da benzetemeyiz. Hele boyutları. Ne kadar kâğıt büyüklüğü varsa bizde de o denli çeşitli boyutlarda kitap çıkar: Boyutları büyük, kalınlığı az; kalın, boyutları küçük. Sözü kısası, düzeni, görünümü, her şeyi bozuk yayımlar. Edebiyat-ı Cedîde Kitaplığı adı altında çıkacak kitaplar bu eksiklikten uzaklaşacak, biçimce de Avrupalı eserlere benzeyecekti. Bu buluşu Fikret ve Rauf büyük bir coşkuyla karşıladılar. (...) O zamana kadar yayımlanan hikâyelerimi topladım. Bir cilt oluşturacak kadar çoğalmışlardı. Bunlar, çevresinde pek tatlı düşlerle vakit geçirdiğimiz Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi’nin ilk sayısı olarak ‘Hayat-ı Muhayyel’ adıyla yayımlandı. Kitaptaki ilk hikâye, kitaba adını veriyordu. Avrupa hikâye kitaplarında olduğu gibi! (Yalçın, 1975, s. 123).

Avrupa’da kitap basımına verilen önemin Servet-i Fünûncuların dikkatini çektiği, benzer detaylara kendilerinin de önem verdiği anlaşılmaktadır. Dizinin ilk kitabını teşkil eden *Hayat-ı Muhayyel*’de görülen, içinde yer alan ilk hikâyenin ismini alması uygulamasına seri içinde yer alan diğer hikâye kitaplarında da rastlanır. Sanat ve estetik konuları üzerinde duran, devirlerinde şiir ve nesir alanında kadim estetiğin dışına çıkan, bu noktada Batılı anlamda ilk “edebî mektep” sayılan (Akay, 2020, s. 186) Servet-i Fünûncuların matbuatta da Batıyı takip ettiği söylenebilir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında yayımlanan kitaplar, seriye dâhil oluş kronolojisine göre aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Seri içinde yayımlanan bazı kitaplar ilk baskılarını yaptığinde Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi henüz teşekkül etmediğinden söz konusu kitaplar, daha sonraki baskıları ile kitap serisi içine girmişlerdir. Eserlerin tam bibliyografik künye bilgileri makalenin kaynakça kısmında gösterilmiş olduğundan yer ve yayınevi bilgilerine tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 1: Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Kronolojik Tasnifi

	Yazar	Eser	Yıl	Tür
1	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Hayat-ı Muhayyel	1315 [1899]	Hikâye
2	Tevfik Fikret	Rübâb-ı Şikeste (2.bs.)	1316 [1900]	Şiir
3	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Bir Yazın Tarihi	1316 [1900]	Hikâye
4	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Aşk-ı Memnu	1316 [1901]	Roman
5	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Hayal İçinde	1317 [1901]	Roman
6	Mehmet Rauf	Eylül	1317 [1901]	Roman
7	Ahmet Şuayb	Hayat ve Kitaplar	1317 [1901]	Deneme
8	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Solgun Demet	1317 [1901]	Hikâye
9	Ahmet Hikmet (Müftüoğlu)	Hârîstan ve Gülîstan	1317 [1901]	Hikâye
10	Mehmet Rauf	Siyah inciler	1317 [1901]	Mensur Şiir
11	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Mai ve Siyah (2.bs.)	1317 [1901]	Roman
12	Mehmet Rauf	İhtizar	1325 [1909]	Hikâye
13	Celâl Sahir (Erozan)	Beyaz Gölgeler	1325 [1909]	Şiir
14	Mehmet Rauf	Pençe	1325 [1909]	Tiyatro
15	Cenab Şahabeddin	Hac Yolunda	1325 [1909]	Gezi Yazısı
16	Mehmet Rauf	Âşıkane	1325 [1909]	Hikâye
17	Mehmet Rauf	Ferdi ve Şürekâsı ³	1325 [1909]	Tiyatro
18	Hüseyin Sîret (Özsever)	Leyâl-i Girîzan	1325 [1909]	Şiir
19	Celâl Sahir (Erozan)	Buhran	1325 [1909]	Manzum ve Mensur
20	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Hayat-ı Hakikiye Sahneleri	1325 [1910]	Hikâye

3 Bu eser, Halit Ziya Uşaklıgil’in aynı isimli romanından uyarlanarak Mehmet Rauf tarafından tertip edilen bir oyundur. Kitabın iç kapağında şu açıklamalara yer verilir: “1324 senesi Eylül’ünün yirmi dokuzuncu pazartesi günü Tepebaşı Bahçesi’nde in’ikad etmiş olan Sahne-i Osmanî Heyet-i Edebiyesi’nin kararı üzerine vuku bulan teklif üzerine Uşaklızâde Halit Ziya Beyefendi’nin bu namdaki romanlarından Mehmet Rauf Bey tarafından tertip olunan oyundur.” (Mehmet Rauf, 1325)

21	Hüseyin Suat (Yalçın)	Kirli Çamaşırlar	1326 [1910]	Tiyatro
22	Hüseyin Suat (Yalçın)	Lâne-i Melâl	1326 [1910]	Şiir
23	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Kavgalarım	1326 [1910]	Eleştiri
24	Safveti Ziya	Salon Köşelerinde	1328 [1912]	Roman
25	Safveti Ziya	Haralambos Cankıyadis	1328 [1912]	Tiyatro
26	Safveti Ziya	Bir Safha-i Kalb	1328 [1912]	Hikâye
27	Celâl Sahir (Erozan)	Siyah Kitap	1328 [1912]	Şiir
28	Mehmet Rauf	Ferda-yı Garam	1329 [1913]	Roman
29	Mehmet Rauf	Son Emel	1329 [1913]	Hikâye
30	Mehmet Rauf	Cidal	1327 [1911]	Tiyatro
31 ⁴	Tevfik Fikret	Haluk'un Defteri	1327 [1911]	Şiir
32	Safveti Ziya	Hanım Mektupları	1329 [1913]	Hikâye
33	Safveti Ziya	Kadın Ruhü	1330 [1914]	Hikâye
34	Mehmet Rauf	Genç Kız Kalbi	1330 [1914]	Roman
35	Mehmet Rauf	Menekşe	1331 [1915]	Roman

Tabloda gösterilen eserlerin Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında çıktığını gösteren iki büyük delil vardır. Birincisi ilgili kitabın kapak ve/veya iç kapağında üst başlık olarak “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi” ibaresinin yer almasıdır. İkincisi ise seri içinde yayımlanan kitapların iç kapağında yine aynı seri içinde daha önce yayımlanan ve ileride yayınlanması muhtemel kitapların listelerinin bulunmasıdır. Kronolojik bir akış içerisinde tertip edilen bu listeler aracılığıyla bahsi geçen 35 kitabın sağlaması yapılabilmektedir. Örneğin serinin ilk kitabını teşkil eden *Hayat-ı Muhayyel*'in kapağında böyle bir ibareye rastlanmaz; bu durum, serinin ilk kitabını çıkarırken gözden kaçan bir acemilik veya plansızlık olarak yorumlanabilir. Ancak gerek hatıralarda gerekse serinin daha sonraki kitaplarında *Hayat-ı Muhayyel*'in ilk kitap olduğu ifade edilir. Hatta Hüseyin Cahit, bu kitaptan elde edilen gelirle serinin ikinci kitabının basılabildiğini anlatır:

Hayatı Muhayyel, basımevlerimizin olanak verdiği ölçüde uygar ve batılı bir biçimde yayımlandı ve satıldı! Hayat-ı Muhayyel'in satışından biriken parayı Fikret'e ödünç verdim, o da Rübâb-ı Şikeste'yi bastırıldı. O daha çok satıldı. Artık bütün güçlük yenilmişti. Arkadaşlara da yüreklilik geldi. Yayınlar birbirini izlemeye başladı⁵ (Yalçın, 1975, s. 124).

Serinin 15.kitabını teşkil eden *Hac Yolunda*, kapakta seriye ait bir ibarenin yer almadığı bir diğer örnektir. Ancak eserin Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin 15. kitabı olarak neşredildiği, serinin daha sonra basılan kitaplarında bulunan listelerden öğrenilebilmektedir. Bizim ulaştığımız

4 *Cidal* ve *Haluk'un Defteri* eserlerinin basım yılları itibarıyla kronolojide daha önce yer almaları gerekmektedir. Ancak Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi serisi içinde gerek kendilerinden önce gerekse kendilerinden sonra basılan eserlerin iç kapak veya arka kapaklarında bulunan listelerde bu kitaplar daima – sırasıyla – serinin 30 ve 31. kitapları olarak gösterilmişlerdir. Yukarıda yer alan tablodaki sıralamalarında da söz konusu listelere sadık kalınmıştır.

5 Hüseyin Cahit'in ifadelerine bakılırsa *Rübâb-ı Şikeste*'nin basılabilmesi, *Hayat-ı Muhayyel*'in satışından gelir elde edilebilmesine bağlıdır. Hâlbuki *Rübâb-ı Şikeste* ikinci baskısı ile kitap serisine dâhil olmuştur; Fikret'in şiir kitabı hâlihazırda bir kere basılmıştır. Hatıra türünde ifade edilen bilgilerin her zaman teyide muhtaç olduğu ve bunlara şüpheyle yaklaşmak gerektiği hatırdan uzak tutulmamalıdır.

birinci baskının kapağının yıprandığı ve eserin zarar görmesini engellemek için yeniden ciltlendiği ihtimali hesaba katılırsa, söz konusu ibarenin günümüze ulaşmayan kapakta yer aldığı düşünülebilir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında yayımlanan kitapların her biri ilk baskısıyla seriye dâhil olmadığı gibi ilk olarak seri içinde basılan kitapların daha sonraki baskıları da kitap serisinden bağımsız olarak neşredilebilmektedir. *Hayat-ı Muhayyel*'in ikinci baskısında (1326) seriye dair bir ibareye rastlanmaz. 1315'te ilk baskısı yapılan, 1316'daki ikinci baskısıyla seriye dâhil olan *Rübâb-ı Şikeste*'nin üçüncü (1326) ve dördüncü (1327) baskıları seriden bağımsızdır. Benzer şekilde *Aşk-ı Memnu*'nun ikinci baskısında (1341) seriye dair bir ibare yoktur. *Hayat ve Kitaplar*'ın ikinci baskısında (1329) da aynı durum geçerlidir. *Hâristan ve Gülistan*'ın yalnızca *Hâristan* (1324) ismiyle yayımlanan ikinci baskısı da seriden bağımsızdır. *Siyah İnciler*'in ikinci baskısında da (1341) aynı durum geçerlidir. İkinci baskısı (1317) ile kitap serisine dâhil olan *Mai ve Siyah*'ın üçüncü baskısında (1330) Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin izine rastlanmaz. Yazarı Paris'te iken (1904) basılan *Leyâl-i Girîzan*, Osmanlı topraklarındaki ilk baskısı ile (1325) seriye dâhil olur. Konuyla ilgili örnekleri arttırmak mümkündür. Netice itibarıyla birden fazla baskısı olan kitapların yalnızca bir baskısı ile Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi çatısı altında neşredildiği söylenebilir. Serinin 6. kitabı bu konudaki bir istisnayı teşkil eder. Mehmet Rauf'un "ilk eserim son üstadıma" hitabıyla Halit Ziya'ya ithaf ettiği *Eylül*'ün hem ilk baskısında (1317) hem de ikinci baskısında (1331) "Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin altıncı adedi" olarak neşredildiği ifade edilir; eserin üçüncü baskısında (1341) ise seriye dair herhangi bir ibareye rastlanmaz. Kitap serisi içerisinde yer alan bir eserin takip eden ikinci baskısında da aynı serinin şemsiyesi altında çıktığını gösteren bu örnek bir istisnadır. Eserlerin sonraki baskıları genellikle seriden bağımsız olarak çıkmaktadır. Söz konusu baskılarda üst başlık olarak "Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi" ibaresine rastlanmadığı gibi iç kapaklarında seride daha önce neşredilen kitapların yer aldığı listelere de yer verilmez. *Eylül*'ün takip eden üçüncü baskısı da aynı uygulamayla seriye bir bağı olmaksızın neşredilmiştir.

Yazar ve Eser Çeşitliliği

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında yayımlanan kitaplara bakıldığında zengin bir yazar ve eser çeşitliliği olduğu göze çarpmaktadır. Mehmet Rauf, 11 kitabı ile seri içinde en çok eseri yayımlanan isimdir. O'nu 5 kitabı yayımlanan Safveti Ziya takip eder. Serinin ilk kitabına imzasını atan Hüseyin Cahit'in (Yalçın) ve Halit Ziya'nın (Uşaklıgil) 4'er, Celâl Sahir'in (Erozan) 3, Tevfik Fikret'in ve Hüseyin Suat'ın (Yalçın) 2'ser kitabı yayımlanmıştır. Cenab Şahabeddin, Hüseyin Sîret (Özsever), Ahmet Şuayb ve Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) ise seri içinde yalnızca birer kitabı olan isimlerdir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi serisi içinde birçok edebî türde eser yayımlanmıştır: Roman, hikâye, şiir, mensur şiir, tiyatro, gezi yazısı, eleştiri, deneme türlerinde eserlerin basıldığı görülmektedir; ancak eserlerin türlere göre tasnif edildiği aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere basılan kitaplar arasında bazı türlerin öne çıktığı anlaşılmaktadır:

Tablo 2: Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Türlerine Göre Tasnifi⁶

Tür	Yazar	Eser
Hikâye (11)	Mehmet Rauf	İhtizar
		Âşıkane
		Son Emel
	Safveti Ziya	Bir Safha-i Kalb
		Hanım Mektupları
		Kadın Ruhü
	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Bir Yazın Tarihi
		Solgun Demet
	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Hayat-ı Muhayyel
		Hayat-ı Hakikiye Sahneleri
	Ahmet Hikmet (Müftüoğlu)	Hârîstan ve Gülîstan
Roman (8)	Mehmet Rauf	Eylül
		Ferda-yı Garam
		Genç Kız Kalbi
		Menekşe
	Halit Ziya (Uşaklıgil)	Aşk-ı Memnu
		Mai ve Siyah
	Safveti Ziya	Salon Köşelerinde
Hüseyin Cahit (Yalçın)	Hayal İçinde	
Şiir (6)	Tevfik Fikret	Rübâb-ı Şikeste
		Haluk'un Defteri
	Celâl Sahir (Erozan)	Beyaz Gölgeleler
		Siyah Kitap
Hüseyin Sîret (Özsever)	Leyâl-i Girîzan	
Hüseyin Suat (Yalçın)	Lâne-i Melâl	
Tiyatro (5)	Mehmet Rauf	Pençe
		Ferdi ve Şürekâsı
		Cidal
	Hüseyin Suat (Yalçın)	Kırlı Çamaşırlar
Safveti Ziya	Haralambos Cankıyadis	
Mensur Şiir (1)	Mehmet Rauf	Siyah İnciler
Deneme (1)	Ahmet Şuayb	Hayat ve Kitaplar
Eleştiri (1)	Hüseyin Cahit (Yalçın)	Kavgalarım
Gezi Yazısı (1)	Cenab Şahabeddin	Hac Yolunda
Manzum ve Mensur (1)	Celâl Sahir (Erozan)	Buhran

35 kitaptan oluşan Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin yarısından fazlasını hikâye ve roman türlerinde basılan eserler oluşturmaktadır.⁷ Gezi yazısı, deneme vs. gibi diğer türlerde basılan kitaplarla birlikte düşünüldüğünde seri içinde mensur eserlerin manzum eserlere karşı nicelik açısından büyük bir üstünlük kurduğu anlaşılmaktadır.

6 Türler tasnif edilirken nicelik olarak fazla olandan az olana doğru bir sıralama tercih edilmiştir.

7 Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının iç kapaklarında yer alan listelerde bugün roman olarak sınıflandırdığımız *Eylül* ve *Aşk-ı Memnu* gibi eserler için "büyük hikâye", *Hayat-ı Muhayyel* ve *Bir Yazın Tarihi* gibi hikâye kitapları için ise "küçük hikâyeler" karşılığı verilmiştir. Roman ve hikâye türlerinin tarihsel gelişimi ve bu türler arasındaki ilişki başka bir çalışmanın mevzusudur.

Kronoloji

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin kronolojisine bakıldığında 1899-1901 yılları arasında 11. II. Meşrutiyet'in ilanından 1915'e kadar geçen sürede 24 eserin yayımlandığı, arada geçen yaklaşık 8 yıllık süreçte ise hiçbir eserin yayımlanmadığı gözlemlenmektedir. Edebiyat tarihlerinin ittifak ettiği şekliyle Servet-i Fünûn topluluğu 1901 yılında sona ermiş, bu nesle mensup isimler bireysel olarak edebî faaliyetlerini yürütmeye devam etmişlerdir. Ancak aynı nesle mensup isimlerin bir araya gelerek oluşturduğu izlenimi uyandıran bir kitap serisinde, topluluğun dağıldığı ve rejim değişikliğinin yaşandığı II. Meşrutiyet sonrasında da yayın faaliyeti devam etmiştir. Üstelik seri içindeki 35 kitabın 24'ü II. Meşrutiyet sonrasına aittir. Serinin kronolojisinde dikkat çeken bir diğer husus 1901'den itibaren yaklaşık 8 yıl süren bir suskunluk devresi yaşanmasıdır. Serinin 11. Kitabını teşkil eden *Mai ve Siyah*'tan sonra Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında yaklaşık 8 yıl boyunca hiçbir eser basılmamıştır. Bu durumu izah etmek için dönemin toplumsal ve siyasal şartları mercek altına alınmalıdır.

1901-1908 arası, M. Orhan Okay'ın da dikkat çektiği üzere, 19.yüzyılın ortalarından 2000'lere kadar gelen 150 yıllık süreçte Türk edebiyatının en verimsiz dönemi olarak addedilmektedir. (Okay, 2013, s. 147-148). II. Abdülhamid dönemi boyunca basın-yayın dünyasında varlığını sürdüren, hafife teşkilatı ve jurnalcılık faaliyetlerinin de etkisiyle bir oto-kontrol mekanizması yaratan sansür, söz konusu 8 yıllık süreçte daha sıkı bir baskı ile tesirini hissettirmiştir. Esasında sansürün yasallaşması ve uygulanmaya başlaması II. Abdülhamid saltanatından önceye tekabül etmektedir; ancak bu husus başka çalışmaların mevzusudur ve kesin hükümler vermeden önce meselenin bütün yönleriyle ele alınması gerekir.⁸

1901'de *Servet-i Fünûn* dergisinin kapatılmasından sonra bir duraklama evresine giren edebiyat dünyası, yazarların sansür yüzünden yazmayı tercih etmemesi veya fiilen yazamayacak durumda bırakılmaları gibi sebeplerle durma noktasına gelmiştir. Hüseyin Rahmi, Ahmed Rasim, Safveti Ziya ve Ali Ekrem'in yazmaları yasaklanmıştır. Cenab Şahabeddin, Hüseyin Suat, Ali Ekrem, Süleyman Nazif ve Fâik Ali memuriyetle İstanbul'dan uzaklaştırılmışlardır. Hüseyin Sîret sürgündedir. Abdülhak Hâmid Londra ve Brüksel elçiliklerinde, genç Yahya Kemal ise Paris'tedir. Ziya Gökalp, Diyarbakır'da ikamete mecbur tutulmuştur. Bütün bunlar ve sansür rejiminin de etkisiyle 1901-1908 arasındaki dönem, son iki yüzyılın en verimsiz dönemi olarak görülebilir.⁹ Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin de bu verimsiz döneme paralel olarak ilgili yıllarda hiçbir eserinin yayımlanmadığı anlaşılmaktadır.

Yazılan ve Yazılmayan Ön Sözler

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi serisi altında yayımlanan kitapları meydana getiren detaylara büyük önem verilmiştir. Bu detaylardan biri de eserlere “ön söz” yazılmayıştır. Servet-i

8 Arşiv kaynakları başta olmak üzere döneme ait belgeler üzerinden sansürün devlet mekanizmaları içerisinde kurumsallaşmasını ele alan, sansür uygulamalarını bütün yönleriyle gösteren kapsamlı bir çalışma için bkz. (Demirel, 2020). Ahmed Midhat Efendi'nin sansür uygulamalarının merkezinde yer alan kurumlardan birini teşkil eden Encümen-i Teftiş ve Muayene'yi eleştirdiği, 1883'te *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanan yazısından sonra Encümen tarafından dava edilmesi ve akabinde gelişen olayları inceleyen, aynı dönemin kitap ve dergi sansürüne yoğunlaşan başka bir çalışma için bkz. (Çoruk, 2014).

9 Ayrıntılı bilgi için bkz. (Okay, 2013, s. 147-148).

Fünûncuların ön söz ile olan ilişkisine geçmeden önce edebiyat tarihimizde ön söz geleneğine kısaca göz atılmalıdır.

Ön sözler, ilgili eserin ihtiva ettiği meseleleri, amacını, yöntemini, ortaya çıkış serüvenini vs. ifade etmek için uygun bir giriş olmasının yanında şair ve yazarların sanat karşısındaki tutumlarını, poetik fikirlerini, aktüel edebiyat meseleleri hakkındaki görüşlerini belirtebilecekleri bir mecra olarak da büyük işleve sahiptir. Türk edebiyatı tarihinde bunun birçok örneğini görmek mümkündür. Uzunlukları, manzum veya mensur olmaları gibi değişkenlikler göstermekle birlikte bu form “sebeb-i telif”, “dibâce”, “ifâde-i meram”, “ifâde-i mahsûsa”, “mukaddime” gibi muhtelif isimler etrafında gelişerek varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde ise “ön söz”, “sunu”, “sunuş”, “söz başı” gibi kullanımlar etrafında uygulanmaya devam etmektedir.

Fuzûlî'nin ilimsiz şiiri temelsiz duvara benzediği¹⁰ Türkçe Divanı'nın mukaddimesi, Ziya Paşa'nın uzunluğundan dolayı sınırlarını aşan manzum *Harâbât* mukaddimesi, Namık Kemal'in tiyatro hakkındaki görüşlerinden bahsettiği ve gerçeklikten uzak oluşuna istinaden klâsik şiire hücum ettiği *Mukaddime-i Celâl*'i, Abdülhak Hâmîd'in “Birkaç Perişan Söz” başlığı altında *Makber*'e yazdığı mukaddime edebiyat tarihimizde ön söz geleneğini yansıtan nadide örneklerdir. Ahmet Haşim'in önce “Şiirde Mana ve Vuzuh” adıyla yayımlanan, daha sonra *Piyâle*'ye ön söz olan “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar”ı, *Yedi Meşale* ve *Garip* ön sözleri ile bu gelenek Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında da devam eder.¹¹ 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 100 yıllık bir süreçte hemen hemen bütün edebî hareketlerin ve dönemlerin öne çıkan eserlerinde bu formun varlığına rastlamak mümkündür. Hatta bazen ilgili ön sözün, ait olduğu eserin önüne geçecek düzeyde ehemmiyet kesp ettiğine şahit olunur. Fakat Servet-i Fünûn dönemini yansıtan eserlerde benzer bir ön söz kullanımına rastlanmaz. Çalışmamıza bahis konusu olan Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarında da ön söz kullanılmamıştır. En küçük ayrıntılara bile ehemmiyet veren Servet-i Fünûncuların bu bilinçli tercihi devrin padişahı ve sansür uygulamalarıyla doğrudan ilişkilidir. Kitap serisinin fikir babası olduğunu öne süren Hüseyin Cahit Yalçın, hatıratında bu duruma da değinir:

Bir kez, Edebiyat-ı Cedîde Kitaplığına giren eserlerde ön söz yoktur. O zamanlarda çıkan kitaplara göre bu şaşılması gereken bir kural dışı özelliktir. Bir yanda şiddetli bir edebiyat tartışması yapıldığı sırada böyle bir edebiyat topluluğu adına yayımlanan kitaplarda tutulan yolun savunusunu yapacak bir ön sözün eksikliği şaşkınlık verici değil midir? Biz de bunu çok istemiştik. Eserlerimizin başında kuramlardan, sanatımızdan, düşüncemizden, amaçlarımızdan söz etmeyi gerekli görmüştük. Ama bizi bütün bu

10 “Zira ki ilmsiz şi'r esâsı yok dîvâr gibi olur ve esassız dîvâr gâyetle bi-i'tibâr olur.” (Doğan, 1997, s. 23).

11 19. yüzyıla ait metinlere odaklanan, yalnızca bir seçki olarak kalmayıp ön sözün edebî bir form boyutuna ulaşabildiğini göstermek isteyen bir çalışma için bkz. (Sazyek ve Sazyek, 2008). Bu çalışmada ön söz metinlerinin asılları ve sadeleştirilmiş şekilleri arka arkaya veya yan yana verilmiştir.

Yakın zamanda yapılan bir diğer çalışmada kapsamın daha geniş tutulduğu görülür. 11. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar uzanan süreçte sözlük, mesnevi, divan şiiri, modern şiir, roman, hikâye, tiyatro, edebiyat teorisi, biyografi, edebiyat eleştirisi türlerinden elli üç metnin ön sözlerini içeren bir seçki yapılmıştır. Çalışmanın derleyeni metinlerin “bugünkü okur” tarafından anlaşılmasını sağlamak amacıyla ön sözleri sadeleştirmiş, yer yer cümleleri yeniden kurmuştur. Bkz. (Narlı, 2021).

tasarımlardan vazgeçiren büyük bir düşünce vardı. Ön söz yazacak olursak Abdülhamid'e dua etmek gerekecekti. Çünkü çıkan bütün kitaplarda her yazar bunu böyle yapıyordu. Ön söz yazıp da Abdülhamid'e dua etmemek, sürgüne gitmeyi göze almaktı. Biz, Abdülhamid'e isterse belayı savuşturmak için olsun dua etmeyi insan onuru ve yurt sevgisiyle bağdaştırılamaz görüyorduk. İşte bunun için kitaplarımız ön sözsüz çıktı. Acaba onların böyle ön sözden yoksun çıkışı dikkati çekmeyecek miydi? Bu yüzden "jurnal" edilmeyecek miydik? İşte bir yürek çarpıntısı noktası (Yalçın, 1975, s. 124).

Türk edebiyatı tarihinde yazılan mukaddimelere bakılırsa devrin padişahına övgüde bulunmanın yaygın bir tutum olduğu, bu tutumun yüzyıllar boyunca devam ettirildiği göze çarpacaktır. Müellifin dönemin padişahına şükranlarını arz etmesi geleneği 19. yüzyılda da devam etmiş, Cumhuriyet'ten sonra ise bu teşekkür faslı yerini eserin hazırlanmasında yardımcı bulunan kişilere bırakmıştır. (Okay, 2006, s. 117-118). Servet-i Fünûncular bu geleneği sekteye uğratarak sansür radarına takılmak pahasına eserlerine ön söz yazmamayı tercih etmişlerdir. Esere giriş hüviyetindeki ön sözler çeşitli veçhelerle yazarın amacına hizmet eden formlar olmuştur; Servet-i Fünûncularda ise ön sözler, yokluklarıyla bir amaca hizmet etmiş veya daha doğru bir ifadeyle yazarlarına gelenek içerisinde yasalaşmış bir teşekkür-dua faslından âzâde olma imkânını sağlamıştır. Dizi içinde yer alan 35 kitabın yalnızca 4 tanesinde ön söz kabilinden giriş yazılarına rastlanır: *Beyaz Gölgeler*, *Kavgalarım*, *Salon Köşelerinde* ve *Cidal*. Bunlar da II. Abdülhamid saltanatının sona erdiği II. Meşrutiyet yıllarına aittir.

Beyaz Gölgeler'in yazarın okuyucularıyla hasbihal ettiği, serzenişlerini ve tahassüslerini ifade ettiği "Mütâli'lerime" başlıklı giriş yazısı ön sözden ziyade samimi duyguların ifade edildiği bir içlenmedir. Bu yazıda eserin yazılış serüveni, yazarın sanat-edebiyat hakkındaki görüşleri vs. gibi konulara değinilmemiştir. (Celâl Sahir, 1325, s. 5-7).

Kavgalarım çok uzun bir mukaddimeye sahiptir. Eserin baskı tarihi 1910 iken içinde bulunan yazıların süreli yayınlarda ilk defa okuyucu ile buluşması edebiyat tarihinde Servet-i Fünûn dönemi olarak kabul edilen yıllara tekabül eder. Hüseyin Cahit, mukaddimede henüz mektepte okuduğu 1890'lu yıllardan eserin yayımlanış tarihine kadar geçen 20 yıllık süreçte birçok meseleye değinir. Ahmet Şuayb'la tanışıklığı, nesil olarak dergi ve gazete eksikliğinden duydukları rahatsızlık, Fransızcaya olan ilgisi ve Fransız edebiyatının ustalarını aslından okumaya başlaması, bu dilin "ufk-ı tahayyülâtını" genişletmesi gibi ayrıntılara yer veren Hüseyin Cahit, Batı edebiyatının kendisi ve arkadaşları üzerindeki tesirini "*bizim terbiye-i fikriyyemiz Fransız edebiyat, tenkit, felsefe kitapları arasında vukua gelmişti*" cümleleriyle ifade eder. (Hüseyin Cahit, 1326, s. 12). Cenab Şahabeddin'in şairliğini öven, "abes-muktebes" meselesi ve Tevfik Fikret'in *Servet-i Fünûn* dergisine "başmuharrir" olduktan sonra neşvünema bulan edebî oluşumdan kısaca bahseden Hüseyin Cahit daha sonra mukaddimesini yazdığı eseri hakkında okuyucuyu bilgilendirir. Kitabın içindeki yazılar, yazarın hayatının en mutlu günleri olarak addettiği Servet-i Fünûn yıllarına ait suçlamalara verilen cevaplardır:

Hayatımın en tatlı, en mesut senelerini teşkil eden o pür-şevk ve ümit zamanlarda müdafaa-i meslek için giriştiğim mübarezâtı bu kitapta toplamak isterim. Çünkü

doğru bildiğim, vicdanımda doğru diye kanaat ettiğim meslekte, tarik-i mesaide sebat ve ikdama beni en ziyade teşvik eden, bana en ziyade kuvvet veren şey uğradığım o haksız tarizler, tecavüzler, tahkirler olmuştur (Hüseyin Cahit, 1326, s. 14).

İçindeki yazılar tartışmaları değil edebî kavgaları teşkil ettiğinden ötürü eserine “tenkidât” değil “kavgalarım” demeyi uygun gördüğünü anlatan Hüseyin Cahit, bu eserin aynı zamanda Servet-i Fünûn edebiyatının bir tarihçesi olduğunu ifade eder:

Bir de son hareket-i edebiyenin hemen tekmil mübahesatına iştirak etmiş olduğumdan, bu mübahesat ise yeni teessüse mecbur bir mesleğin karşısındaki muarızlarla girişmeye mecbur olduğu mübarezzattan ibaret bulunduğundan “Kavgalarım” son devr-i edebiyenin bir tarihçesini, bir zübde-i tahavvülatını teşkil eder (Hüseyin Cahit, 1326, s. 15).

Salon Köşelerinde’nin “kârielerime – kârilerime” alt başlıklı mukaddimesi sansür meselesine değinmesi ve eserin yazılış serüveni hakkında bilgi vermesi gibi noktalar bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Bahsi geçen mukaddime sansürün bir zamanlar yazıları pençesi altına aldığından bahsederek başlar, söz konusu zamanlar yakın dönemde sona eren II. Abdülhamid Dönemi olmalıdır:

Beni hayatımın on beş sene evveline ircâ eden, bence pek kıymettar gençlik hatıralarını ihtiva eden şu romanımın bu gün tab’ edilmek üzere müsveddelerini tashih ederken bî-aman pençeleriyle peri-i şiir ve aşkıımızın kanatlarını kıran gaddar sansürün bir zamanlar perişan ettiği cümleleri, fıkraları hafızamın bir gayret-i fevka’l-beşer tahattur etmeye çabaladığım sırada neler duyduğumu, gözümün o günde neler tecessüm ve teressüm ettiğini kârilerime anlatmak istersem elbette beni mazur görürler (Safveti Ziya, 1328, s. 3).

Mukaddimenin devamında Servet-i Fünûn nesli için övgü dolu ifadelerin kullanıldığı görülür. Tevfik Fikret’i üstat telakki eden, eserinin ortaya çıkışını Halit Ziya, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet gibi isimlerin telkinine bağlayan Safveti Ziya, bu eserin varlığını Servet-i Fünûn muhitinin tesirine “medyun” olduğunu ifade eder. Sonuç olarak mukaddimede eserin yazılış serüveni hakkında bilgi verildiği gibi dönemin edebiyat nesli ve yakın geçmişte basın-yayın hayatını etkisi altına alan sansür meselesi gibi aktüel noktalara da değinilmiştir.

Cidal, Edebiyât-ı Cedîde Kütüphanesi serisi içinde yayımlanan eserler arasında mukaddimesi olan bir diğer kitaptır. Eserin mukaddimesinde edebiyatımızın köklü bir tiyatro geçmişine sahip olmadığı, bir tiyatro lisansı ve üslûbunun henüz tesis edilemediği, bu türde yazılan eserlerde bu eksikliğin hissedildiği anlatılmaktadır. Ayrıca “temâşa” olarak zikredilen tiyatro hayatının halkımız için yeni başlayan bir alışkanlık olduğu ifade edilmiştir. Yaklaşık iki yıl önce yayımlanan *Pençe* adlı oyunundan da bahseden Mehmet Rauf, bu iki eserini edebî açıdan yüksek bir değeri haiz olmayan, tiyatro türüne feda edilmiş basit örnekler olarak telakki eder. (Mehmet Rauf, 1327, s. 4-6). Netice itibarıyla nasıl şiir kitaplarının ön sözünde şairlerin poetik fikirlerine rastlıyorsak tiyatro türünde kaleme alınan *Cidal*’in mukaddimesinde de yazarın bu

tür hakkındaki görüşlerini, edebiyat tarihinin tiyatro ile olan ilişkisine dair tespitlerini bulmak mümkündür. Bu tespitlerin yerinde olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur.

Genel olarak bakıldığında Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında yayımlanan eserlerin ön söz yazmama noktasında birleştiği görülür. Yukarıda örnekleri verilen 4 eser, bu seri içindeki istisnaları teşkil ederler. Üstelik bu istisnalar rejim değişikliğinin yaşandığı, bu değişimin toplumun bütün kesimlerine etkide bulunduğu II. Meşrutiyet sonrasına aittir.

Kitapların Diğer Özellikleri

Birçok alanda Batı'yı takip eden Servet-i Fünûn mensuplarının matbuat üslûbunda da aynı dünyanı gelişmelerini takip ettiği, kitaplardaki bütün detaylara ehemmiyet verdikleri, kendi tasarrufları dışında gelişen sansür gibi kısıtlamaları da göz önünde bulundurmamak zorunda oldukları gibi hususlar daha önce ifade edilmiştir. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi çatısı altında yayımlanan kitapların bütün bu unsurların sonucu olarak değerlendirilebilecek ortak özelliklerinden bir diğeri kırmızı renkli kapaklarıdır. Kapak üzerindeki yazıların da beyaz olarak basılması sonucunda kitaplar dışarıdan bakıldığında kırmızı-beyaz görüntüsüyle bayrağı çağrıştıran bir çehreye bürünmüştür. Hüseyin Cahit, bu fikrin de kendisine ait olduğunu söyler:

Sonra, kabın kırmızı renkte olmasını ben düşündüm ve bunda ben direttim. Kırmızı üzerine beyaz yazı. Kırmızı ve beyaz: bayrak rengi, Türk rengi, yurt rengi. Sansürünün baskısıyla dilsiz hâline gelen kitaplarımız hiç olmazsa uzaktan görünüşleriyle zihinlerde yurt kavramını uyandıracaklardı. Ve aynı zamanda kırmızı, kan ve devrim rengi... (Yalçın, 1975, s. 124).

Kapağın şekline ait özelliklerinin arkasında hem estetik tercihlerin hem de sansürden kaçma stratejisi olarak değerlendirilebilecek bir kamuflej girişiminin rolü olduğu anlaşılmaktadır. Halit Ziya, hatıralarında Servet-i Fünûn edebiyatının dağılımını anlatırken bunun başarılı bir kamuflej olmadığını ima eden ifadeler kullanmıştır:

(...) Hele yine o mecmuadan doğan ve matbuat murakıplarının teftişinden geçtikten sonra artık bir de Encümen-i Teftiş ve Muayene'nin 12 tırpanlarına uğramayarak kitap halinde çıkabilen eserlerden müteşekkil Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin kırmızı ve beyaz kaplı – sanki millî renklerin bir pîşdarı gibi – kitaplarına bakılınca görülür ki bu zümre en ve bol vaatlerle dolu pek verimli bir devresinde boğulup ölmüştür (Uşaklıgil, 2021, s. 484).

Yukarıda sebepleri izah edildiği şekilde estetik endişeler veya dönemin şartları gereği tercih edilen “kırmızı kapak-beyaz başlık” düzeni Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının hepsinde uygulanmıştır. Çalışma esnasında ulaştığımız baskıların bir kısmında kapaklar eksik olduğundan bu bilgiyi ihtiyat kaydıyla ifade etmek gerekir; fakat serinin büyük çoğunluğunda

12 II. Abdülhamid döneminde kitap sansürü ile ilgili kurulan heyetlerden birini teşkil eden “Encümen-i Teftiş ve Muayene” 1881’de faaliyet göstermeye başlamıştır. Kitapların yayımlanmadan önce almaları gereken ruhsat sürecinde mühim bir rolü olan kurumun, gümrük memurlarının içeriğini tespit edemediği kitapları incelemek gibi görevleri ve kütüphaneleri teftiş etme gibi yetkileri de bulunmaktadır. (Demirel, 2020, s. 89-93)

bu düzenin korunması, hatıralarda da renk tercihinin açık bir şekilde ifade edilmiş oluşu bu hususta şüpheye yer bırakmamaktadır.¹³

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının bir diğer ortak özelliği kâğıt kalitesidir. Kitaplarını dağınıklıktan, boyut farklılıklarından, bayağı kâğıt kalitesinden kurtarmak isteyip Avrupa'dakine benzer bir baskı kalitesine ulaşmak isteyen Servet-i Fünûncular bu hususta da bir standardı yakalamak istemişlerdir. *İhtizar*, *Pençe*, *Âşıkane* gibi eserlerin kapak ve iç kapaklarında eserin “âlâ kâğıt” üzerine basıldığı ayrıca ifade edilmiştir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin en önemli özelliklerinden biri kitapların sistemli bir bütünlük, birbirine bağlı kronolojik bir düzen içerisinde basılmış olmalarıdır. Serinin ilk kitabı *Hayat-ı Muhayyel* hariç tutulmak üzere bütün kitapların iç kapağında – nadiren kitabın sonunda – o zamana kadar basılan kitapların, hâli hazırda baskıda olanların ve yakın gelecekte basılması planlanan kitapların listesi bulunmaktadır. Söz konusu listeler şu başlıklar etrafında sunulmuştur: “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Eczâ-yı Münteşiresi”, “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Eczâ-yı Sâiresi”, “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Eczâsı”, “Şimdiye Kadar Neşredilenler”, “Müteakiben Neşrolunacaklar”, “Tâb Olunmakta”, “Tâb Olunmak Üzere”, “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin Bu Kısım Neşrolunacak Yeni Kitapları”.

Seride yer alan kitaplar, istikrarlı şekilde birbirlerinin reklamlarını yapmaları bakımından organik bir bütünlük taşımaktadır. İç kapakta seride daha önce yayımlanan kitapların basın dünyasına hatırlatılması ve ileride basılması planlanan kitapların okuyucuya duyurulması, günümüz yayınevlerinin izlediği politikardan çok farklı değildir. Bugün de bir yazarın romanı çıktığında, iç kapağında ilgili yazarın söz konusu yayınevinde basılmış diğer kitaplarının listesini görmek hatta bunların kaçınıcı baskılarına ulaştığını öğrenmek mümkündür. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin uygulamaları bu bakımlardan günümüz edebiyat sosyolojisi dinamiklerinin¹⁴ prototipi olarak değerlendirilebilir.¹⁵

13 Bu kapaklardan birine ait örnek görsel için bkz. EK-1

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının özellikleri ve gerek ön söz kullanımı gerekse kapak rengi bahsinde bu tercihlerin ardında yatan sebepler Halit Ziya'nın hatıralarında geçen küçük birkaç anekdot dışında büyük oranda Hüseyin Cahit'in hatıraları ile izah edilmiş veya desteklenmiştir. Bu hatıraların II. Abdülhamid iktidarından sonra, “devr-i sâbık” içinde kaleme alınmış eserler olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte hatıralarda ortaya konulan somut veriler seri içinde basılan kitapların özellikleriyle örtüşmektedir. Bir kitabın basımından elde edilen gelire diğerinin basılabildiği gibi bilgiler ise teyide muhtaçtır.

14 Edebiyat ile toplumsal alan arasındaki ilişkiyi inceleyen edebiyat sosyolojisinin “yazar”, “eser”, “okuyucu” gibi farklı dinamiklerinden bir diğeri de “basım, yayım ve dağıtım”dır. (Escarpit, 1992).

15 Bu noktada Arakel Efendi'nin çalışmalarından da bahsedilmelidir. Aslen Afyonkarahisarlı bir Ermeni olup Bâbiâli'nin ilk yayıncılarından olan Arakel Tozluyan Efendi'nin matbuat âlemine yaptığı hizmetlerden biri Türkçe yayımlanan ilk özel yayım kataloğu olma özelliği taşıyan *Arakel Kitaphanesi Esâmî-i Kütübü'*dür (1884). O döneme kadar Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış tüm eserleri tanıtmaya iddiası taşıyan bu katalog 1882-1901 yılları arasında Bâbiâli kitapçıları tarafından hazırlanan 44 katalogdan birini teşkil eder. Arakel'in hazırladığı tüm kataloglar üzerine yapılmış bir çalışma için bkz. (Yılmaz, 2015). Söz konusu kataloglar o zamana kadar yayımlanan kitapların listelerini barındırdığı iddiası taşımaları ve kamuoyunu basılan kitaplardan haberdar etmeleri bakımından dikkate değerdir. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının iç kapaklarında yer alan tanıtımlar iste yalnızca o seri içinde yer alan kitapları kapsar. Dolayısıyla Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesinin reklam veya tanıtım faaliyetleri günümüz yayınevlerinin uygulamalarına daha yakındır.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kendi içinde yayımlanan kitapların reklamını yapma konusundaki istikrarını bütün seri boyunca korumuştur. Örneğin serinin 6. kitabını meydana getiren *Eylül*'ün iç kapağında daha önce yayımlanan 5 kitabın, hâli hazırda basılmakta olan 3 ve gelecekte basılması planlanan 3 kitabın listesini bulmak mümkündür.¹⁶ Bu uygulama bütün seri boyunca devam eder. 35. kitap olan *Menekşe*'nin içinde ise o zamana kadar yayımlanan 34 kitabın listesi mevcuttur ve bu listeler eserlerin yayın kronolojisi korunarak meydana getirilmiş listelerdir. Eserlerin fiyatlarının belirtilmesi, nüshası bitenler için tükendiğinin ifade edilmesi söz konusu listelerdeki diğer ayrıntıları teşkil eder.

Edebiyat-ı Cedîde'den Mülhem Fecr-i Âti Kütüphanesi

Fecr-i Âti Kütüphanesi, Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nden ilham alarak teşekkül eden bir başka kitap serisidir. Birçok yönden Servet-i Fünûncuları taklitle sınırlı kalan, Onların devamı olmaktan öteye gidemeyen Fecr-i Âti mensupları, bir kitap serisi oluşturma konusunda da Onları takip etmişler ve ileri bir noktaya gidememişlerdir. Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi adı altında 35 kitap yayımlanmasına mukabil Fecr-i Âti Kütüphanesi 5 kitapla sınırlı kalır. Bunlar Mehmet Fuat Köprülü'nün *Hayat-ı Fikriyye* (1325) adlı incelemesi, Cemil Süleyman'ın *İnhizam* (1325) ve *Timsâl-i Aşk* (1326) romanları, Şahabeddin Süleyman'ın *Fırtına* (1326) adlı tiyatrosu ve Tahsin Nahid'in *Ruh-ı Bikayd* (1326) adlı şiir kitabıdır.¹⁷ Eserler farklı matbaalarda farklı yayıncılar tarafından basılabilmektedir.¹⁸ Eserlerin iç kapaklarında – Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarında olduğu gibi – basılan az sayıdaki kitabın ve ileride basılması planlananların listesini görmek mümkündür; fakat kitap serisinin yarım kaldığı anlaşılmaktadır. Beyannamelerinde¹⁹ de belirttikleri gibi bir seri yayın teşebbüsünde bulunan Fecr-i Âticiler bu konuda da pek başarılı olamamış, yapılması düşünülenler yerine getirilememiştir.²⁰ Bu yarım kalan teşebbüsü tetikleyen girişimin Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi 1899-1915 yılları arasında basılan ve tertip edilmiş şekilleri bakımından ortak özellikler taşıyan 35 eserden müteşekkil bir kitap serisidir. Hüseyin Cahit'in aktardıklarına göre Batı'daki kitap kalitesi örnek alınarak doğan serideki kitaplar kapakları, kâğıt kaliteleri, boyutları, birbirlerinin reklamlarını yapmaları, süreklilik arz ederek basılmaları ve ön söz barındırmayışları gibi özellikleriyle organik bir bütünlük arz etmektedirler.

16 Söz konusu listeye ait görsel için bkz. EK-2

17 Bu eserlerden *Ruh-ı Bikayd*, *Timsâl-i Aşk* ve *Hayat-ı Fikriyye* oldukça önemlidir; bu kitapların Fecr-i Âti Encümeni hakkında ilk izlenimleri oluşturması ve övgüyle karşılanması beklenmektedir. Fakat söz konusu kitaplar edebiyat âleminde ses getiremez ve beklenen övgüyü almaz. (Şen, 2006, s. 40).

18 Söz konusu eserlerin tam bibliyografik künye bilgileri için bkz. bu makalenin “kaynakça” kısmı.

19 Fecr-i Âti, edebiyat tarihimizde bir beyanname yayımlayarak ortaya çıkmış ilk edebî topluluk olma hüviyetini taşır. Söz konusu beyanname 1910 yılında “Fecr-i Âti Encümeni-i Edebîsi Beyannamesi” başlığı ile yayımlanmıştır. Beyannameye yer alan maddelerden biri de “topluluk üyelerinin yapıtlarını içeren bir kitaplık kurmak”tır. (Şen, 2006, s. 43-44).

20 Fecr-i Âticilerin bu yarım kalan teşebbüslerinin başarısızlıkla sonuçlandığına M. Orhan Okay da dikkat çekmiştir. (Okay, 2013, s. 157).

Kronolojiye bakıldığında seri içinde 1899-1901 yılları arasında 11, 1909-1915 yılları arasında 24 kitabın yayımlandığı görülmektedir. Servet-i Fünûn topluluğunun 1901'de dağıldığı ve topluluğa mensup isimlerin bireysel olarak edebî faaliyetlerini yürüttükleri kabul görmüş bir husustur; ancak yine aynı isimlerin matbu eserlerini bir araya getiren bir kitap serisinin II. Meşrutiyet sonrasında da faaliyetlerine devam ettiği anlaşılmaktadır. Üstelik seriye ait kitapların büyük çoğunluğu söz konusu döneme aittir. Kitap serisinin yaklaşık 8 yıllık bir suskunluk devresi yaşaması ise 1901-1908 yıllarının – daha önce çeşitli araştırmacılarca da zikredildiği üzere – yayıncılık açısından verimsiz bir dönem olduğunu destekler niteliktedir.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi yazar ve edebî tür bakımından zengin bir çeşitliliği haizdir. Seri içinde Servet-i Fünûn topluluğuna mensup hemen her ismin hikâye, roman, şiir, mensur şiir, tiyatro, deneme, gezi yazısı gibi birçok tür etrafında karşımıza çıktığı gözlemlenmektedir. Bu çeşitlilik içinde Mehmet Rauf ve Safveti Ziya gibi bazı yazarlar öne çıkarken mensur olarak kaleme alınan eserler manzum olanlara kıyasla nicelik açısından bir üstünlük kurmuştur.

Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi kitaplarının bir diğer önemli özelliği istikrarlı bir şekilde birbirlerinin reklamlarını yapmaları ve bir plan dâhilinde basılmış olmalarıdır. Her bir kitabın iç kapağında veya nadiren sonunda o zamana kadar basılmış olan kitapların numaralandırılmış listeler hâlinde kronolojik olarak verilmesi, hâlihazırda baskıda olanların ve ileride basılması düşünülen kitapların duyurulması günümüz yayın politikalarını andırmaktadır.

Kitap serisinin dönemin siyasal-kültürel şartları ile bağdaştırılabilecek özelliklerinden biri kitapların ön söz yazmama noktasında birleşmesidir. II. Abdülhamid dönemiyle birlikte anılan sansür uygulamalarının bir neticesi olarak eserlerine ön söz yazmadıkları anlaşılan Servet-i Fünûn mensupları, II. Meşrutiyet sonrasında kaleme alınan – ön söz kabilinden – istisnâ birkaç yazıda da önceki dönemin sansür uygulamalarından duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Bu noktada hemen ifade edilmelidir ki bir edebî esere ön söz yazmak, ilgili ön sözde eserin yazılış amacını ifade etmenin yanında poetik fikirleri tartışmak veya aktüel meseleleri ele almak zaruri bir durum değildir. Bir eserde ön söz olmayışı da eksiklik olarak görülmeyebilir; fakat Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nde yer alan kitaplardaki ön söz eksikliği bilinçli bir tercihin ürünüdür. Cumhuriyet sonrasında yazılan hatıralarda II. Abdülhamid dönemine karşı – olumlu veya olumsuz – taraflı bakış açılarının mevcudiyetini göz ardı etmemekle birlikte Servet-i Fünûn yazarlarının o günkü tercihlerinin Türk edebiyatı tarihinde ön söz geleneğini sekteye uğrattığı görülmektedir.

Kendisinden sonra gelen Fecr-i Âti Kütüphanesi gibi benzer serilere de ilham verdiğini söyleyebileceğimiz Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi 16 yıllık bir süreçte basılan ve tertip edilmiş şekilleri bakımından ortak özellikler taşıyan 35 kitabıyla edebiyat tarihimizin dikkat çeken kitap serilerinden birini oluşturmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Ahmet Şuayb (1317). *Hayat ve kitaplar*. İstanbul: Âlem Matbaası.
- Ahmet Şuayb (1329). *Hayat ve kitaplar* (2.bs.). y.y.
- Akay, H. (2020). *Servet-i Fünûn şiir estetiği*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Akûn, Ö. F. (1977). Tanzimat edebiyatı sözü ne dereceye kadar doğrudur. *Kubbealtı Akademi Mecmuası* (3), s. 23-29.
- Cemil Süleyman (1325). *İnhizam*. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- Cemil Süleyman (1325). *Timsâl-i aşk*. İstanbul: Uhuvvet Matbaası.
- Genab Şahabeddin (1325). *Hac yolunda*. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- Genab Şahabeddin (1341). *Hac yolunda* (2.bs.). İstanbul: Matbaa-i Kanaat.
- Çoruk, A. Ş. (2014). *Örnek bir vak'a ışığında II. Abdülhamit döneminde kitap ve dergi sansürü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demirel, F. (2020). *II. Abdülhamid döneminde sansür* (2.bs.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Doğan, M. N. (1997). *Fuzûlî'nin poetikası*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Escarpit, R. (1992). *Edebiyat sosyolojisi* (H. Portakal, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- (Erozan), C. S. (1325). *Beyaz gölgeler*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- (Erozan), C. S. (1325). *Buhran*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- (Erozan), C. S. (1328). *Siyah kitap*. İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Köprülüzâde M. F. (1325). *Hayat-ı fikriyye*, İstanbul: Uhuvvet Matbaası.
- Mehmet Rauf (1317). *Eylül*. İstanbul: Âlem Matbaası – Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- Mehmet Rauf (1331). *Eylül* (2.bs.). İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Mehmet Rauf (1341). *Eylül* (3.bs.). İstanbul: İkbâl Kütüphanesi.
- Mehmet Rauf (1317). *Siyah inciler*. İstanbul: Âlem Matbaası: Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- Mehmet Rauf (1341). *Siyah inciler* (2.bs.). İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Mehmet Rauf (1325). *İhtizar*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Mehmet Rauf (1325). *Pençe*. İstanbul: Matbaacılık Osmanlı Anonim Şirketi.
- Mehmet Rauf (1325). *Ferdi ve şürekâsı*. İstanbul: y.y.
- Mehmet Rauf (1325). *Âşıkane*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Mehmet Rauf (1329). *Ferda-yı garam*. İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Mehmet Rauf (1329). *Son emel*. İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Mehmet Rauf (1327). *Cidal*. İstanbul: Asya Matbaası.

- Mehmet Rauf (1330). *Genç kız kalbi*. İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Mehmet Rauf (1341). *Genç kız kalbi* (2.bs.). İstanbul: Halk Kitaphanesi.
- Mehmet Rauf (1331). *Menekşe*. İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- (Müftüoğlu), A. H. (1317). *Hârîstan ve gülîstan*. İstanbul: Âlem Matbaası.
- (Müftüoğlu), A. H. (1324). *Hârîstan* (2.bs.). Dersaâdet: İkdâm Matbaası.
- Narlı, M. (2021). *Önsözler kitabı*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Okay, M. O. (2013). *Batılılaşma devri Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Okay, M. O. (2006). Mukaddime. *Türkiye diyanet vakfî islâm ansiklopedisi*, 31, s. 117-118.
- (Özsever), H. S. (1325). *Leyâl-i girîzan*, İstanbul: Matbaa-yı Ahmed İhsan.
- Safveti Ziya (1328). *Salon köşelerinde*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Safveti Ziya (1328). *Haralambos cankiyadis*, İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Safveti Ziya (1328). *Bir safha-i kalb*, İstanbul: Tanin Matbaası – Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Safveti Ziya (1329). *Hanım mektupları*, İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Safveti Ziya (1330). *Kadın ruhu*, İstanbul: Tanin Matbaası – Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- Sazyek, H. ve Sazyek, E. (2008). *Yeni Türk edebiyatında önsözler: Bir 19. yüzyıl seçkisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahabeddin Süleyman (1326). *Fırtına*. İstanbul: Tanin Matbaası.
- Şen, C. (2006). *Fecr-i Âti edebiyatı*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tahsin Nahid (1326). *Rûh-ı bîkayd*. İstanbul: Tanin Matbaası.
- Tevfik Fikret (1316). *Rübâb-ı şikeste* (2.bs.). Dersaâdet: Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Tevfik Fikret (1326). *Rübâb-ı şikeste* (3.bs.). İstanbul: Tanin Matbaası.
- Tevfik Fikret (1327). *Rübâb-ı şikeste* (4.bs.). İstanbul: Tanin Matbaası.
- Tevfik Fikret (1327). *Haluk'un defteri*. İstanbul: Tanin Matbaası.
- Uşaklıgil, H. Z. (2021). *Kırk yıl* (A. Uçman, Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uşşakızâde H. Z. (1316). *Bir yazın tarihi*, Dersaâdet: Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Uşşakızâde H. Z. (1316). *Aşk-ı memnu*, İstanbul: Âlem Matbaası – Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Uşşakızâde H. Z. (1341). *Aşk-ı memnu* (2.bs.). İstanbul: Sabah Matbaası.
- Uşşakızâde H. Z. (1317). *Solgun demet*, Dersaâdet: Âlem Matbaası – Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Uşşakızâde H. Z. (1317). *Mai ve siyah* (2.bs.). İstanbul: Âlem Matbaası – Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- Uşşakızâde H. Z. (1330). *Mai ve siyah* (3.bs.). İstanbul: Muhtar Hâlid Kitaphanesi.
- (Yalçın), H. C. (1315). *Hayat-ı muhayyel*. Dersaâdet: Ahmed İhsan ve Şürekâsi.
- (Yalçın), H. C. (1326). *Hayat-ı muhayyel* (2.bs.). Dersaâdet: İkdâm Matbaası.
- (Yalçın), H. C. (1317). *Hayal içinde*, İstanbul: Âlem Matbaası.
- (Yalçın), H. C. (1325). *Hayat-ı hakikiye sahneleri*, İstanbul: Hilal Matbaası.
- (Yalçın), H. C. (1326). *Kavgalarım*, İstanbul: Tanin Matbaası.
- Yalçın, H. C. (1975). *Edebiyat anıları* (R. Mutluay, Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- (Yalçın), H. S. (1326). *Kirli çamaşırlar*, İstanbul: Hilal Matbaası.
- (Yalçın), H. S. (1326). *Lâne-i melâl*, İstanbul: Tanin Matbaası.
- Yılmaz, B. (2015). Kitapçık Arakel'in yayın katalogları (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

